

Školský psychológ na Slovensku

Doc. PhDr. Eva Gajdošová, PhD., Katedra psychológie, Filozofická fakulta, Univerzita Komenského, Bratislava

Doc. PhDr. Marta Valihorová, PhD., Katedra psychológie, Pedagogická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Banská Bystrica

Už v kapitole o vzniku a histórii školskej psychológie sme uvádzali, že prelomový rok pri vzniku a zavádzaní psychologických služieb do školy bol rok 1989 a rok 1990. V týchto rokoch sa veľmi intenzívne pracovalo na vytvorení koncepcie práce školského psychológa v nových podmienkach. a na príprave nutnej legislatívy.

Koncepcia práce školského psychológa

Prvú koncepciu práce školského psychológa, ktorá vychádzala už z novej spoločensko-ekonomickej situácie na Slovensku, vypracovali vo februári 1990 kompetentní pracovníci Katedry psychológie Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave.

Pri vymedzení obsahu a náplne práce školského psychológa samozrejme vychádzali z myšlienok nestorov slovenskej školskej psychológie (Hvozdič, Jurčo, Ďurič a i.), ktorí v pôsobnosti školského psychológa zdôrazňovali najmä riešenie psychodidaktických problémov, otázok školskej psychohygieny v školskej práci, oblasť psychodiagnostiky, psychoterapie a reedukácie, poradenskej činnosti, preventívnu a výskumnú činnosť

Nová koncepcia práce školského psychológa sa opierala predovšetkým o návrhy J. Hvozdiča, ktoré publikoval vo významnej knihe Základy školskej psychológie v roku 1986. Tento autor vidí základnú funkciu školského psychológa v „rozvíjaní osobnosti prostriedkami a metódami psychologickéj vedy, ktoré profesionálne aplikuje psychológ za spolupráce s pedagógmi, rodičmi, a inými činiteľmi výchovy v školskej praxi“. Podľa neho školský psychológ má vykonávať tieto funkcie:

- pracovať s prvkami systému, ktoré sú dysfunkčné,
- hlbšie analyzovať osobnosť, príčiny jej správania, mechanizmy jej činnosti a na základe toho ovplyvňovať a meniť osobnosť,
- používať špecifické psychologické prostriedky na analýzu osobnosti a na jej progresívnu zmenu.

Školský psychológ má riešiť, tak ako aj v iných krajinách, najmä ťažkosti žiakov v učení, v správaní vrátane osobnostných problémov, ťažkostí v profesionálnej orientácii žiakov atď. Sekundárne za funkcie školského psychológa z hľadiska cieľov, ktoré má plniť, autor pokladá riešenie dysfunkčných prvkov analýzou:

- vzťahu učiteľ – žiak,
- vyučovacích metód, stratégií, štýlu,
- vyučovacích pomôcok, učebníc, materiálov, úloh,
- mimovyučovacích činností podľa ich funkčnosti,
- rodinného prostredia.

S týmito názormi autora sa plne stotožňujeme aj my, a zdôrazňujeme najmä to, že školský psychológ nepracuje len s dysfunkčnými prvkami systému, ale podieľa aj na zlepšení celkovej práce so všetkými prvkami, činiteľmi výchovy, vyhodnocuje ich efektívnosť v psychologických dimenziách a najmä psychologickými prostriedkami. Školský psychológ teda rieši jednak problémy školy, ale pracuje aj na inovácii výchovy a vzdelávania, na rozvíjaní školy ako systému., zaoberá sa aj nadanými a talentovanými žiakmi (J. Hvozdík, 1986).

Pri príprave novej koncepcie práce školského psychológa autori, okrem poznatkov a doterajších skúsenosti z práce školského psychológa, návrhov a odporúčaní psychológov, brali do úvahy aj zahraničné skúsenosti z práce školských psychológov a výsledky analýz učebných plánov a osnov, ktoré získali z viacerých univerzít v USA, Kanade a štátoch západnej Európy. Navrhnutá koncepcia sa prerokovala vo vedení Asociácie školskej psychológie (o tomto profesionálnom združení pojednáme bližšie v kap. 12).

Z hľadiska rozvoja školskej psychológie i funkcie školského psychológa je veľmi dôležité, aby boli vypracované a schválené také predpisy, ktoré jednoznačne určia miesto i kompetencie školského psychológa. Poverení zástupcovia Asociácie školskej psychológie sa preto v priebehu rokov 1991 - 1992 stretávali s pracovníkmi pedagogicko-psychologických poradní, Výskumného ústavu detskej psychológie a patopsychológie, ako aj s pracovníkmi Ministerstva školstva. Na týchto stretnutiach spoločne pracovali na príprave Zákona o školských zariadeniach a Vyhláške o výchovnom poradenstve, do ktorých sa mal zabudovať aj nový prvok výchovného poradenstva, a to ŠKOLSKÝ PSYCHOLOG a náplň jeho práce. V súčasnosti teda platia nasledujúce legislatívne normy.

Legislatívne normy pre zavedenie funkcie školského psychológa a konkretizácia jeho práce

Z hľadiska prijatia školského psychológa i jeho činnosti na škole bol významný **Zákon NR SR č. 279/1993 Z. z. o školských zariadeniach**, ktorý bol schválený 21. 10. 1993 a obsahoval veľmi dôležitý paragraf 25 s názvom „školský psychológ“. Znenie paragrafu 25 odstavec 2 tohto zákona bolo nasledovné: „*Školský psychológ a školský špeciálny pedagóg sa priamo zúčastňujú na práci školy alebo špeciálneho výchovného zariadenia a poskytujú odbornú psychologickú alebo špeciálno-pedagogickú pomoc deťom, zákonným zástupcom a pedagogickým pracovníkom pri riešení výchovných vzdelávacích problémov.*“.

V **Zákone č. 245/2008 Z.Z. z 22.mája 2008 o výchove a vzdelávaní (školský zákon)** sa rovnako pojednáva v paragrafe 130 o školskom psychológovi, konkrétne v odstavci 3, bod.b., ako aj v odstavci 5, ktorý znie: „*Výchovný poradca, psychológ alebo školský psychológ, školský špeciálny pedagóg, liečebný pedagóg, sociálny pedagóg a koordinátor prevencie vykonávajú svoju činnosť v školách podľa §27, ods.2 písm. a) až f) alebo v školských zariadeniach podľa §117, 120 a odseku 2.*

V § 131 uvedeného zákona sa v ods.1 uvádza: „*Psychologická činnosť je zameraná najmä na: a) skúmanie, výklad, ovplyvňovanie a prognostické hodnotenie správania detí alebo ich skupín psychologickými metódami, technikami a postupmi zodpovedajúcimi súčasným poznatkom psychologických vied a stavu praxe,*

b) psychologické poradenstvo v školských, výchovných, preventívnych a poradenských zariadeniach

c) psychoterapiu v školských, výchovných, preventívnych a poradenských zariadeniach,

d) používanie psychodiagnostických metód a testov v podmienkach školských, výchovných, preventívnych a poradenských zariadeniach.

Týmto zákonom tak dostali školy opäť možnosť prijímať do trvalého pracovného pomeru školských psychológov buď ako zamestnancov školy alebo pracovníkov Centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie.. Túto možnosť zamestnať priamo na škole školského psychológa dodnes využilo okolo 100 škôl, najmä špeciálne školy, školy s právnou subjektivitou alebo školy, kde vedenie školy pochopilo, že náročné úlohy ,ktoré pred nimi stoja, nezvládnu bez spoluúčasti odborníkov, akým je aj školský psychológ.

Pre prácu školského psychológa má význam aj **Vyhláška č. 43/1996 MŠ SR z 26. januára 1996** o podrobnostiach o výchovnom poradenstve a o poradenských zariadeniach, ktorá vstúpila do

platnosti 1. marca 1996. Vo vyhláške sa zdôrazňuje, že školský psychológ je významným článkom výchovného poradenstva, a že ďalšími článkami sú pedagogicko-psychologická poradňa, špeciálna pedagogická poradňa, detské integračné centrum, výchovný poradca a špeciálny pedagóg. Táto vyhláška podrobnejšie opisuje koncepciu práce školského psychológa v škole a v školskom zariadení, špecifikuje činnosť školského psychológa vo vzťahu k žiakom, pedagogickým pracovníkom, rodičom alebo zákonným zástupcom žiakov a ku škole.

Koncepcia práce školského psychológa má všeobecný charakter, slúži ako záväzný dokument pre činnosť školských psychológov, na základe nej si každý školský psychológ pripravuje svoju vlastnú náplň práce, pričom rešpektuje špecifické podmienky školy i svoje profesionálne a osobnostné predpoklady.

Vo vyhláške sa uvádza:

1. Školský psychológ môže byť v pracovnom pomere s poradenským zariadením alebo so školou.
2. Školský psychológ:
  - poznáva osobnosť žiaka,
  - navrhuje výchovné a vzdelávacie prístupy a zúčastňuje sa na ich plnení.
  - podieľa sa na profesijnej orientácii a poradenstve a pre voľbu povolania, na výchove k partnerstvu a rodičovstvu a na rozvoji osobnosti a medziludských vzťahov.
3. Školský psychológ poskytuje zákonným zástupcom konzultácie a informácie a spolupracuje s nimi pri výchove a vzdelávaní žiakov a pri voľbe ich povolania
4. Školský psychológ:
  - poskytuje poradenské služby pedagógom v oblasti duševného vývinu žiakov a spolupracuje s nimi pri ich profesijnom a osobnostnom rozvoji,
  - navrhuje formy a metódy prekonávania psychickej záťaže vyplývajúcej z pedagogického procesu.
5. Školský psychológ:
  - sa podieľa na výbere žiakov do rôznych foriem špecializovaného vzdelávania a na ich zaradovaní a preradovaní do špeciálnych škôl,
  - predkladá návrhy na skvalitňovanie výchovno-vzdelávacej práce školy (Vyhláška MŠ SR z 26. januára 1996, Z. z. č. 43/1996, čiastka 16 paragraf 7, str. 420).

Z vyhlášky je zrejmé, že školský psychológ je významným článkom výchovného poradenstva. Ďalšími článkami sú Centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie,, špeciálna pedagogická poradňa, detské integračné centrá, výchovný poradca a špeciálny pedagóg.

Aj súčasná školská legislatíva potvrdzuje význam a dôležitosť práce školských psychológov v školách a školských zariadeniach a premietla to do úplne nových zákonov a vyhlášok.

Dňa 21.marca 2007 schválila vláda SR Konceptiu pedagogicko-psychologického poradenského systému a uložila Ministerstvu školstva úlohu zabezpečiť jej implementáciu do praxe a zapracovať školského psychológa do profesijného rozvoja odborných zamestnancov v kategórii výchovno-poradenský zamestnanec. V tejto koncepcii sa hovorí o „školskom psychológovi“ ako súčasť systému výchovného a psychologického poradenstva a jeho podrobnejšiu koncepciu podáva následne príloha č.3 tejto koncepcie.

V Zákone Národnej rady Slovenskej republiky o výchove a vzdelávaní zo dňa 22. mája 2008 (školský zákon) sa v 3. oddieli „Školské zariadenia výchovného poradenstva a prevencie“, v paragrafe 130 píše: K ďalším zložkám systému výchovného poradenstva a prevencie patrí školský psychológ (ods.3), ktorý „spolupracuje najmä s rodinou, školou, školským zariadením, zamestnávateľmi, orgánmi verejnej správy a občianskymi združeniami.“ (ods.4), školský psychológ vykonáva svoju činnosť v školách alebo v školských zariadeniach (ods.5). .“

Zákon o pedagogických a odborných zamestnancoch č. , ktorý schválila Národná rada Slovenskej republiky na svojom zasadnutí dňa 24.júna 2009 je významný práve tým, že pojednáva o pedagogických zamestnancoch a o odborných zamestnancoch, pričom školský psychológ je zaradený medzi odborných zamestnancov.

Konkrétne v § 19 je uvedené, že odborní zamestnanci sa členia na tieto kategórie:

- a) psychológ, školský psychológ,
- b) školský logopéd,
- c) špeciálny pedagóg, školský špeciálny pedagóg, terénny špeciálny pedagóg,
- d) liečebný pedagóg,
- e) sociálny pedagóg.

Za úspech teda možno pokladať skutočnosť, že školský psychológ je v zaradený do kategórie odborných zamestnancov, pracujúcich na škole, má také práva i povinnosti, ktoré majú pracovníci, zaradení do skupiny pedagogických zamestnancov (učitelia, majstri odbornej výchovy, lektori a iní)..

Kompetencie a pracovnú činnosť školského psychológa v školách definuje zákon nasledovne „Školský psychológ vykonáva odborné činnosti v rámci orientačnej psychologickéj diagnostiky,

individuálneho, skupinového alebo hromadného psychologického poradenstva, psychoterapie, prevencie a intervencie k deťom a žiakom s osobitným zreteľom na proces výchovy a vzdelávania v školách a školských zariadeniach; vykonáva aj odborné činnosti psychologického poradenstva v oblasti rodinných, partnerských a ďalších sociálnych vzťahov. Poskytuje psychologické poradenstvo a konzultácie zákonným zástupcom a pedagogickým zamestnancom škôl a školských zariadení. Pripravuje podklady pre odborných zamestnancov poradenských zariadení.“

Vo Vyhláške o vzdelávaní a kvalifikácii pedagogických a odborných zamestnancov „Profesijný rozvoj“ v 5. časti sa píše, že odborní zamestnanci škôl, teda aj školskí psychológovia, si budú prehľbovať, zdokonaľovať a rozširovať kvalifikácie a profesijné kompetencie v súlade s najnovšími vedeckými poznatkami, spoločenskými potrebami a požiadavkami na výkon pedagogickej činnosti a na výkon odbornej činnosti., a to aj prostredníctvom kontinuálneho vzdelávania a zaradia sa do týchto kariérových stupňov: začínajúci odborný zamestnanec, samostatný odborný zamestnanec, odborný zamestnanec s prvou atestáciou a odborný zamestnanec s druhou atestáciou. Medzi druhy kontinuálneho vzdelávania aj v prípade školských psychológov patrí adaptačné vzdelávanie, aktualizčné vzdelávanie, inovačné vzdelávanie, špecializačné vzdelávanie, funkčné vzdelávanie a kvalifikačné vzdelávanie. Z hľadiska prípravy budúcich školských psychológov bude dôležité práve kvalifikačné a špecializačné vzdelávanie (bližšie ho spomenieme v 2. časti príspevku).

V súvislosti s odborným zamestnancom a jeho odbornou činnosťou sa v Zákone sa uvádza:

- Odborný zamestnanec je fyzická osoba, ktorá vykonáva odbornú činnosť a je zamestnancom podľa § 1 ods. 2. Odborným zamestnancom je aj vedúci odborný zamestnanec.
- Odbornou činnosťou sa rozumie súbor pracovných činností vykonávaných odborným zamestnancom najmä pri poskytovaní psychologickkej, logopedickej, špeciálno pedagogickej starostlivosti alebo výchovného a sociálneho poradenstva a prevencie dieťaťa, žiakovi, poslucháčovi, skupine detí, žiakov alebo poslucháčov s osobitným zreteľom na proces výchovy a vzdelávania v školách a v školských zariadeniach a ostatné činnosti s tým súvisiace.
- Súčasťou odbornej činnosti je aj poskytovanie poradenstva rodičom alebo inej fyzickej osobe než rodičovi, ktorá má dieťa zverené do osobnej starostlivosti alebo do pestúnskej starostlivosti, opatrovníkovi, poručníkovi alebo zástupcovi zariadenia, v ktorom sa vykonáva ústavná starostlivosť, výchovné opatrenie, predbežné opatrenie alebo ochranná výchova (ďalej len „zákonný zástupca“), pedagogickým zamestnancom a spolupráca so zákonnými zástupcami, s ostatnými odbornými zamestnancami a zástupcami verejnej správy pri zabezpečovaní výkonu práv detí, žiakov alebo poslucháčov, výkon špecializovaných činností alebo riadiacich činností a ďalšie tvorivé aktivity súvisiace s odbornou činnosťou.

- Odborný zamestnanec má v súvislosti s výkonom odbornej činnosti postavenie chránenej osoby.⁹⁾

V Zákone sú jednoznačne uvedené práva a povinnosti pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca a tiež predpoklady na vykonávanie odbornej činnosti:

- a) kvalifikačné predpoklady, ak tento zákon neustanovuje inak,
- b) bezúhonnosť,
- c) zdravotná spôsobilosť,
- d) ovládanie štátneho jazyka,¹⁾ ak tento zákon neustanovuje inak,
- e) poverenie podľa vnútorných predpisov príslušnej registrovanej cirkvi alebo príslušnej náboženskej spoločnosti na vyučovanie predmetu náboženstvo alebo predmetu náboženská výchova.²⁾

Pozornosť je venovaná aj profesijnému rozvoju. Profesijný rozvoj je proces prehlbovania, zdokonaľovania a rozširovania kvalifikácie a profesijných kompetencií v súlade s najnovšími vedeckými poznatkami, spoločenskými potrebami a požiadavkami na výkon pedagogickej činnosti a na výkon odbornej činnosti.

Profesijný rozvoj sa v kariérovom systéme uskutočňuje prostredníctvom

- a. kontinuálneho vzdelávania,
- b. tvorivých aktivít súvisiacich s výkonom pedagogickej činnosti alebo odborných činností,
- c. sebavzdelávania.

Profesijný štandard v nadväznosti na kvalifikačný predpoklad vymedzuje súbor profesijných kompetencií potrebných na štandardný výkon pedagogickej činnosti alebo štandardný výkon odbornej činnosti pre kategóriu a podkategóriu pedagogického zamestnanca alebo kategóriu odborného zamestnanca, zaradeného na príslušný kariérový stupeň a na kariérovú pozíciu.

Kariérový systém

Kariérový systém je súbor pravidiel ustanovených na zaradenie pedagogického zamestnanca alebo odborného zamestnanca do kariérového stupňa a na kariérovú pozíciu.

---

¹⁾ § 1 ods. 1 zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov.

²⁾ Napríklad zákon č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkvi a náboženských spoločností v znení neskorších predpisov, Zmluva medzi Slovenskou republikou a Svätou Stolicou o katolíckej výchove a vzdelávaní (oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 394/2004 Z. z.), Dohoda medzi Slovenskou republikou a registrovanými cirkvami a náboženskými spoločnosťami o náboženskej výchove a vzdelávaní (oznámenie Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky č. 395/2004 Z. z.).

Kariérový stupeň

Kariérový stupeň vyjadruje mieru preukázaného osvojenia si profesijných kompetencií a náročnosť vykonávania pedagogickej činnosti pedagogickým zamestnancom a náročnosť vykonávania odbornej činnosti odborným zamestnancom.

Pedagogický zamestnanec a odborný zamestnanec bez rozdielu dosiahnutého stupňa požadovaného vzdelania, ak tento zákon neustanovuje inak, sa zaradí do týchto kariérových stupňov

- f) začínajúci pedagogický zamestnanec alebo začínajúci odborný zamestnanec,
- g) samostatný pedagogický zamestnanec alebo samostatný odborný zamestnanec,
- h) pedagogický zamestnanec s prvou atestáciou alebo odborný zamestnanec s prvou atestáciou,
- i) pedagogický zamestnanec s druhou atestáciou alebo odborný zamestnanec s druhou atestáciou.

Pedagogický zamestnanec a odborný zamestnanec sa zaradí do kariérového stupňa začínajúci pedagogický zamestnanec alebo začínajúci odborný zamestnanec pri nástupe do

- a) prvého pracovného pomeru, v ktorom bude vykonávať pedagogickú činnosť alebo odbornú činnosť, alebo
- b) pracovného pomeru s iným zamestnávateľom po neúspešnom ukončení adaptačného vzdelávania pedagogického zamestnanca alebo odborného zamestnanca u predchádzajúceho zamestnávateľa.

Pedagogický zamestnanec a odborný zamestnanec sa zaradí do kariérového stupňa samostatný pedagogický zamestnanec alebo samostatný odborný zamestnanec, ak

- a) úspešne ukončil adaptačné vzdelávanie,
- b) vykonal prvú atestáciu pre inú kategóriu pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca ako tú, v ktorej je zaradený,
- c) vykonal prvú atestáciu pre iný stupeň požadovaného vzdelania pre príslušnú kategóriu pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca, v ktorej je zaradený, alebo
- d) vykonával pedagogickú prax v rozsahu najmenej dva roky v škole obdobného druhu a typu³⁾ v zahraničí alebo na vysokej škole.

Pedagogický zamestnanec a odborný zamestnanec sa zaradí do kariérového stupňa pedagogický zamestnanec s prvou atestáciou alebo odborný zamestnanec s prvou atestáciou, ak vykonal

- a) prvú atestáciu pre príslušný stupeň požadovaného vzdelania a príslušnú kategóriu pedagogického zamestnanca a odborného zamestnanca, do ktorej je zaradený, alebo
- b) druhú atestáciu pre inú kategóriu ako tú, v ktorej je zaradený

---

³⁾ § 27 zákona č. 245/2008 Z. z.

Podrobná charakteristika a vymedzenie kvalifikačných povinností pedagogických a odborných zamestnancov sú v citovanom zákone uvedené v § 27 - § 41.

Pre profesiu školského psychológa je veľmi významný aj Národný program starostlivosti o deti a dorast MZ SR na roky 2008-2015 z 21.3.2008 schválený vládou SR, ktorý vychádza zo strategických direktív na zlepšenie zdravia a vývoja detí a dorastu Európskej stratégie, podčiarkuje význam práce školského psychológa pre psychosociálny rozvoj a mentálne zdravie detí. Národný program kladie úlohu „vytvárať deťom a dorastu adekvátne výchovné, vzdelávacie, sociálne a materiálne podmienky v rámci psychologických služieb a prednostne sa zamerať na zdravý osobnostný rozvoj žiakov a ich psychické zdravie.

Národný program zdôrazňuje, že problémy v školách (v oblasti sociálnych vzťahov v triedach, komunikácie so spolužiakmi alebo aj s učiteľmi, akceptácie a tolerancie odlišností u spolužiakov, adekvátneho riešenia konfliktov, zvládania záťaže a stresu, ale aj správneho samoštúdia, výberu vhodného štýlu učenia, profesijného rozhodovania a voľby vysokej školy a študijného odboru, ktoré sa týkajú duševného zdravia detí a dospelých a kvality ich života v školskom prostredí a ktoré úzko súvisia s ich úspešnosťou v štúdiu, školskou práceschopnosťou a výkonnosťou, môže v rámci psychologických služieb školám kompetentne a vysoko odborne riešiť školský psychológ. Národný program dáva školskému psychológovi úlohu realizovať v základných a stredných školách profesionálnu orientáciu pri voľbe povolania žiakov a optimálny kariérový rozvoj na základe osobných predpokladov a schopností žiakov a požiadaviek trhu práce, venovať systematickú psychologickú starostlivosť nadaným a talentovaným žiakom, žiakom s poruchami učenia a správania sa a žiakom integrovaným na základe telesného alebo mentálneho postihnutia vytvorením vhodných edukačných podmienok a smerovať psychologické služby školského psychológa aj pre učiteľov. Osobitne sa musí zamerať na ich psychické zdravie, osobnostný rozvoj, riešenie medziľudských vzťahov, riešenie interpersonálnych konfliktov, predchádzanie psychickej záťaži, stresu a syndrómu vyhorenia. Musí venovať pozornosť aj ich profesijnému rastu v oblasti psychológie, edukácie a optimalizácie výchovno-vzdelávacieho procesu (výber obsahu učiva, vhodných didaktických foriem, metód a prostriedkov a zabezpečovanie psychohygieny vyučovacieho procesu) a realizovať konzultačno-poradenské služby pre rodičov žiakov zamerané na zlepšenie ich štýlov výchovného pôsobenia a starostlivosti o deti s poruchami učenia a správania sa a zabezpečovať kvalitnú kooperáciu školy a rodiny.

Zo schválených legislatívnych materiálov je zrejmé, že školský psychológ je samostatný odborný pracovník. Svoju činnosť vykonáva buď na škole alebo školskom zariadení, kde má svoje vyčlenené pracovisko, alebo dochádza na školu v stanovených dňoch z pedagogicko-psychologickej poradne. Metodicky ho usmerňuje pedagogicko-psychologická poradňa. Vo svojej práci sa riadi stanovami

Slovenskej psychologickej spoločnosti, Asociácie školskej psychológie SR a Etickým kódexom školského psychológa, ktoré sú pre jeho činnosť záväzné. Spolupracuje s pracovníkmi pedagogicko-psychologických poradní, centrami psychologicko-poradenských služieb a ďalšími odbornými psychologickými pracoviskami.

Hlavným poslaním školského psychológa je poskytovať odborné psychologické služby školám alebo školským zariadeniam v záujme efektívneho a optimálneho fungovania školy ako systému s dôrazom na psychické zdravie žiakov a pedagógov v školských podmienkach a zdravého rozvoja ich osobností. V súčasnosti sa do popredia dostáva vstup školského psychológa do humanizácie našich škôl a aplikácie humanistických princípov, najmä do medziľudských vzťahov na školách.

Školský psychológ pracuje s celým systémom „škola“, teda nielen so žiakmi, ale so všetkými podsystémami školy a s ich prvkami, ktoré ovplyvňujú osobnosť žiaka. Aktívne prispieva k riešeniu problémov školy, zúčastňuje sa na rozvíjaní a inováciách výchovy a vzdelávania, vždy má však na zreteli žiaka a jeho optimálny vývin a psychické zdravie.

V celku možno hovoriť o vertikálnej a horizontálnej štruktúre práce školského psychológa.

Vertikálna štruktúra je odvodená z hierarchie riadenia školy. Školský psychológ spolupracuje s vedením školy a riaditeľom, kolektívom učiteľov a jednotlivými učiteľmi, výchovným poradcom, vychovávateľmi, majstrami odborného výcviku, kolektívom žiakov, jednotlivými žiakmi, ich rodičmi, ale aj dorastovým lekárom, zdravotnou sestrou, pracovníkmi pedagogicko-psychologických poradní, pracovníkmi školskej správy, úradov práce atď.

Horizontálna štruktúra sa diferencuje podľa oblastí činností, napr. školský psychológ rieši problémy žiakov v učení, správaní, pri výbere profesijnej orientácie a voľbe povolania, sociálnych vzťahov v triede, psychohygienických podmienok na škole.

Služby školského psychológa možno deliť podľa viacerých kritérií:

- a/ Podľa obsahu poskytovaných služieb vykonáva informačnú, preventívnu, identifikačno-diagnostickú, orientačnú, modifikačnú, rozvíjajúcu a optimalizačnú činnosť. Na plnenie týchto úloh využíva konzultačno-poradenské, prieskumno-výskumné a psychologicko-osvetové formy činnosti.
- b/ Podľa spôsobu realizácie uskutočňuje v škole psychologické služby individuálne, skupinovo i hromadne, priamo v bezprostrednom styku so žiakom, alebo sprostredkované prostredníctvom učiteľov, výchovných poradcov, rodičov, vychovávateľov.

c/ Podľa používateľov poskytuje služby, rady, návrhy, konzultácie žiakom, učiteľom, výchovnému poradcovi, vychovávateľom, rodičom, vedeniu školy a riaditeľovi, ktorí vystupujú vo funkcii konzultujúcich a školský psychológ vo funkcii konzultanta.

d/ Podľa oblastí, v ktorých uskutočňuje svoje aktivity a služby škole, možno hovoriť o problémoch a ťažkostiach žiakov v učení, v správaní, pri rozhodovaní a voľbe povolania, narušených sociálnych vzťahoch v triede a psychohygienických otázkach školy a výchovno-vzdelávacieho procesu a optimalizácie, skvalitňovania a zefektívňovania výchovy, vyučovania a vzdelávania.

V záujme zefektívnenia procesu výchovy a vzdelávania na škole a školskom zariadení a rozvíjania osobnosti žiakov plní školský psychológ tieto konkrétne úlohy:

a/ Vo vzťahu k žiakom

- poznáva osobnosť žiakov, ich schopnosti, záujmy, postoje, osobnostné vlastnosti, motiváciu k učeniu,
- v spolupráci s učiteľmi a širším relevantným sociálnym prostredím identifikuje žiakov nadaných a talentovaných, trvale a prechodne neprospiievajúcich a učiacich sa pod svoje možnosti, navrhuje a v rámci svojej pôsobnosti sa zúčastňuje na realizácii priamych a nepriamych intervencií do výchovno-vzdelávacieho procesu a špeciálnych učebných a rozvíjajúcich programov,
- identifikuje žiakov s poruchami správania, v rámci svojej kompetencie sa v spolupráci s učiteľmi, rodičmi, vychovávateľmi a ďalšími odborníkmi podieľa na tvorbe a realizácii intervenčných a výchovných programov,
- spolupodieľa sa s výchovným poradcom na vypracovávaní a realizovaní programu profesionálnej orientácie a voľby povolania žiakov a študentov, diagnostikuje žiakov z hľadiska vybranej profesie a ďalej pracuje so žiakmi z hľadiska voľby povolania problémovými,
- zúčastňuje sa na príprave a realizácii programov výchovy k manželstvu a rodičovstvu, programu duševného zdravia a ďalších programov zameraných na rozvoj osobnosti a medziľudských vzťahov a širšom sociálnom kontexte.

b/ Vo vzťahu k pedagogickým pracovníkom školy a školského zariadenia

- vykonáva konzultačnú a informačnú činnosti orientovanú na adekvátne uplatňovanie psychologických aspektov výchovy a vzdelávania v školských podmienkach so zreteľom na

optimálny osobnostný vývin žiakov pre pedagogických pracovníkov školy alebo školského zariadenia,

- poskytuje poradenské služby pedagogickým pracovníkom v oblasti profesijného, osobnostného, partnersko-maritálneho rozvoja a pod.,
- zaoberá sa problémami psychickej záťaže učiteľov a možnosťami ich prekonávania,
- v rámci svojej pôsobnosti pomáha pri riešení medziľudských vzťahov v škole a pri optimalizácii jej sociálnej klímy.

c/ Vo vzťahu k rodičom a zákonným zástupcom

- vykonáva konzultačnú a informačnú činnosť pre rodičov alebo zákonných zástupcov a spolupracuje s nimi pri nachádzaní a realizovaní optimálnych postupov pri výchove, vzdelávaní a pri rozhodovaní o voľbe profesie mládeže.

d) Vo vzťahu ku škole alebo školskému zariadeniu ako systému

- v rámci svojej pôsobnosti predkladá návrhy a podnety na skvalitňovanie a zefektívňovanie školy ako systému,
- zúčastňuje sa na projektovaní a realizácii podsystémov:
  - osobnostného rozvoja žiakov
  - profesionálnej orientácie a voľby povolania žiakov
  - starostlivosti o nadaných a talentovaných žiakov
  - partnerského a manželského poradenstva a výchovy k rodičovstvu
  - profesijného rastu a osobnostného rozvoja učiteľov
  - personálneho a sociálneho riadenia a organizačného rozvoja,
- pre efektívne vykonávanie svojej činnosti sa zúčastňuje výchovno-vzdelávacieho procesu (ako pozorovateľ), pedagogických porád vedenia školy alebo školského zariadenia.

e/ Vo vzťahu k odborom školstva okresných a krajských úradov a ďalšími inštitúciami zabezpečujúcim starostlivosť o deti a mládež

- vykonáva konzultačnú a informačnú činnosť,
- poskytuje so súhlasom klientov výsledky výskumov a prieskumov,
- predkladá podnety na návrhy orientované na zlepšenie fungovania školy alebo školského zariadenia ako systému,

- spolupracuje pri riešení problémov súvisiacich s optimalizáciou výchovy a vzdelávania na školách a školských zariadeniach v pôsobnosti okresných a krajských úradov,
- na požiadanie v rámci svojej kompetencie môže poskytnúť aj iné expertné psychologické služby.

Školský psychológ vo svojej činnosti využíva metódy a postupy všeobecnej, sociálnej, poradenskej, pedagogickej a školskej psychológie, ako i metódy organizačného rozvoja a organizačnej zmeny. Zvláštnu pozornosť si zasluhuje mikrovyučovacia analýza vyučovacích hodín, pretože tu ide o najlepšie prepojenie psychológie a pedagogiky v metodologickej rovine.

Pre maximálnu efektívnosť svojej práce a v záujme svojho profesionálneho rozvoja si permanentne zvyšuje svoju odbornosť rôznymi formami ďalšieho vzdelávania.

Školskí psychológovia majú strategickú pozíciu pri riešení aktuálnych úloh, ktoré prináša Transformácia výchovy a vzdelávania v SR. Najdôležitejším slovom reformy, ako uvádza minister školstva J. Mikolaj (UN č. 19, 26. 5. 2008, roč. LVI), je trpezlivosť. Trpezlivosť učiteľov pri zvládaní reformy, trpezlivosť žiakov pri získavaní poznatkov a správaní sa, trpezlivosť rodičov pri výchove svojich detí a očakávaní výsledkov reformy atď. Práve školský psychológ môže byť ten, ktorý učí žiakov, rodičov i pedagógov trpezlivosti a sám disponuje primeranou úrovňou trpezlivosti, čím slúži ako vzor a príklad pre ostatných.

V tejto súvislosti treba zdôrazniť, že pozitívum školských psychológov je v tom, že:

- pracujú priamo na škole a školských zariadeniach, poznajú konkrétne podmienky školy, jej pozítiva, rezervy, nedostatky, a tak sa môžu úspešne podieľať na vytváraní pozitívneho a podporujúceho sociálneho prostredia, ktoré je dôležité aj pre zdravý vývin žiakov,
- pravidelne denne sa priamo alebo nepriamo môžu zúčastňovať na edukácii v škole, denne sledujú život na škole, pozorujú vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi a žiakmi i učiteľmi navzájom, denne komunikujú so žiakmi a učiteľmi, s rodičmi. To im umožňuje lepšie poznať chod školy, školské prostredie, systém školy, učiteľský zbor, školské triedy a pod.

Pri realizovaní Koncepcie výchovy a vzdelávania na najbližších 15 - 20 rokov vyplývajú pre školského psychológa konkrétne a špecifické úlohy, ktoré by mal realizovať v škole alebo v inom školskom zariadení. Školský psychológ môže pracovať na materských, základných, stredných i vysokých školách, pre ktoré možno vyšpecifikovať a konkretizovať najmä nasledujúce úlohy:

A. Na materských školách

Školský psychológ:

- v spolupráci s učiteľmi sleduje osobnostný vývin detí v predškolskom veku, najmä z hľadiska kognitívneho, sociálneho a emocionálneho, spolupodieľa sa na príprave rozvíjajúcich programov (rozvoja reči, prosociálnosti, sociálnych zručností), s dôrazom na deti z menej sociálne podnetného prostredia,
- sleduje úroveň školskej spôsobilosti a pripravenosti detí vstupujúcich do školy do procesu povinnej školskej dochádzky, v spolupráci s učiteľkami informuje o svojich výsledkoch rodičov detí a, ak je to potrebné, v spolupráci s poradenským psychológom rieši otázku odkladu povinnej školskej dochádzky,
- podieľa sa na vzdelávaní učiteliek MŠ a ich pripravenosti realizovať požiadavky novej koncepcie.

B. Na základných a stredných školách

Školský psychológ:

- skúma úroveň kognitívneho vývinu a kognitívnych procesov žiakov na škole, zisťuje úroveň ich schopností týkajúcich sa myslenia, riešenia problémov a zisťuje možné problémy žiakov v učení a v správaní,
- podieľa sa na zaradovaní a preradovaní do špeciálnych škôl,
- poznáva predpoklady žiakov v oblasti všeobecných a špeciálnych intelektových schopností, osobnostných vlastností, motivácie výkonu a záujmov, najmä v súvislosti s ich vstupom do jazykových tried a s ich výkonom. Na základe ich objektívneho poznania im v spolupráci s učiteľmi rôznych predmetov pomáha čo najlepšie rozvíjať osobnostné predpoklady
- spolu s výchovným poradcom sa podieľa na procese profesionálnej orientácie a voľby povolania žiakov stojacich pred 1. a 2. smerovou voľbou, vypracúva a realizuje programy profesionálnej orientácie a voľby povolania, diagnostikuje predpoklady žiakov z hľadiska vybranej profesie, pracuje s problémovými žiakmi z hľadiska voľby povolania, resp. systematicky pracuje so žiakmi pri rozvíjaní ich špeciálnych schopností, nadania, talentu a navrhuje učiteľom a výchovným poradcom niektoré ďalšie možnosti v pedagogickej a psychologickej starostlivosti o žiakov a ich zdravý vývin,
- pracuje na pripravovanej integrácii žiakov so špeciálnymi potrebami do štandardných tried,
- spolupodieľa sa na príprave individuálnych programov výchovy a vzdelávania telesne a mentálne postihnutých detí so zreteľom na rozvoj ich schopností,

- pracuje so žiakmi na školách s prevažne rómskym etnikom a pripravuje programy na špeciálnu starostlivosť o nich v procese výchovy a vzdelávania tak, aby sa podporoval ich osobnostný rozvoj i rozvoj ich potencialít – tvorivosti, nadania a talentu,
- pracuje s deťmi zo sociálne a kultúrne menej podnetného prostredia najmä uplatňovaním špeciálne pripravených rozvíjajúcich programov,
- poznáva žiakov nadaných, tvorivých a talentovaných, v spolupráci s učiteľmi pripravuje pre nich špeciálne diferencované postupy vo výchove a vzdelávaní,
- poznáva žiakov neprosievajúcich, žiakov učiacich sa pod úroveň svojich možností, navrhuje a v rámci svojej pôsobnosti sa zúčastňuje na realizácii priamych i nepriamych intervencií do edukačného procesu a špeciálnych učebných a rozvíjajúcich programov pre nich,
- poznáva žiakov s poruchami v správaní a v spolupráci s triednymi učiteľmi sa podieľa na tvorbe a realizácii intervenčných programov na modifikáciu nežiaduceho správania (priamymi intervenciami alebo intervenciami nepriamymi, sprostredkovanými učiteľmi a rodičmi), na eliminovania týchto problémov a o ich výsledkoch informuje učiteľov aj rodičov,
- zúčastňuje sa na príprave a realizácii programov pre žiakov, zameraných na rozvoj ich osobnosti a duševného zdravia a sociálnych zručností a sociálnej a kompetencie,
- pracuje so žiakmi nachádzajúcimi sa v kríze a spolu s poradenskými a klinickými psychológmi z poradní krízu ihneď rieši, a tak zabraňuje vzniku ďalších nežiaducich psychologických dôsledkov krízového stavu u žiaka,
- zaoberá sa problémami preťaženia žiakov, únavy, psychickej záťaže a stresu v školskom prostredí a spolupodieľa sa na vytváraní prostredia pre nestresovú prácu v škole a možnosti prekonávania preťaženia a únavy žiakov, napr. autogénnym tréningom, ako aj tréningom efektívnych metód samoučenia a štýlov učenia,
- zapája sa do vyučovania predmetu psychológia alebo etická výchova v prípade, ak má pedagogickú kvalifikáciu,
- vstupuje do edukometrie, do vypracovávania nových metód, techník a prostriedkov na meranie učebných výkonov.

C. Na vysokých školách

Školský psychológ:

- podieľa sa s poradenskými psychológmi na profesionálnej orientácii a voľbe vysokej školy, fakulty a študijného programu diagnostikovaním predpokladov študentov stredných škôl pre

vysokoškolské štúdium a budúcu profesiu a vykonáva konzultačno-poradenskú prácu so študentmi,

- spolupodieľa sa s pedagógmi na príprave kreditového systému vysokoškolského štúdia rešpektujúc psychologické požiadavky jeho tvorby
- zúčastňuje sa príprave a realizácii prijímacích skúšok na vysokoškolské štúdium tých odborov štúdia, ktoré vyžadujú poznanie psychologických predpokladov a kompetencií študentov,
- pracuje formou skupinového alebo individuálneho poradenstva so študentmi s problémami vo vysokoškolskom štúdiu a v učení, vhodnými intervenciami sa usiluje o ich nápravu,
- pomáha pri adaptácii študentov začínajúcich ročníkov na podmienky vysokoškolského štúdia,
- pripravuje a realizuje so študentmi programy a výcviky v oblasti efektívneho samoučenia, programy osobnostného rastu, rozvoja emocionálnej inteligencie a sociálnej kompetencie, antistresové programy, programy predmanželskej a manželskej výchovy, programy protidrogovej prevencie a pod., ako súčasť prípravy na kvalitný vstup do pracovného, rodinného, partnerského a osobného života,
- spolu s poradenským a klinickým psychológom v prípade potreby pracuje so študentmi v kríze a poskytuje im efektívne formy krízových intervencií,
- so psychológmi práce spolupracuje na požiadanie s končiacimi študentmi vysokých škôl na príprave pre efektívny vstup do pracovného procesu a na adjustáciu na nové pracovné podmienky a požiadavky spoločenskej praxe. Pripravuje ich tiež na riadiace a manažérske funkcie,
- vykonáva výskumné, prieskumné a expertízne práce v oblasti skvalitnenia a optimalizácie vysokoškolského štúdia.

Školský psychológ na školách samozrejme pracuje aj individuálne so žiakmi a študentmi, ktorí vyžadujú špecifickú individuálno-poradenskú činnosť psychológa. Ak im školský psychológ môže zabezpečiť pomoc, je to pozitívne, pretože žiaci zostávajú vo svojom vlastnom špecifickom sociálnom prostredí.

Školský psychológ poskytuje služby aj učiteľovi, pričom v školskom prostredí realizuje najmä tieto činnosti:

- je spojovateľom v kooperácii učiteľ – rodina, učiteľ – rodič,
- vykonáva konzultačno-informačnú a konzultačno-poradenskú činnosť, prostredníctvom ktorej orientuje učiteľov pre vytváranie adekvátnych podmienok na zdravý osobnostný vývin žiakov, na uplatňovanie diferenciacie a individualizácie vyučovania, na rozvíjanie kognitívnych procesov a vyšších kognitívnych funkcií, na rozvíjanie sociálnych a emocionálnych aspektov, motivácie, aktivizácie, na uplatňovanie humanistických princípov skúšania a hodnotenia, na rozvíjanie pozitívnych postojov a hodnôt a pod.,

- v spolupráci s učiteľmi sa usiluje zefektívňovať ich vyučovacie a výchovné štýly tak, aby zodpovedali najnovším trendom a požiadavkám humanizácie,
- v spolupráci s učiteľmi hľadá nové možnosti intervencie na modifikáciu problémového správania a odstraňovanie problémového správania,
- spolu s učiteľmi vstupuje do systému profesionálnej orientácie a výberu povolania pre žiakov a do adekvátnej voľby školy,
- spolu s učiteľmi vypracúva vhodné stratégie pre prácu s tvorivými, nadanými a talentovanými žiakmi,
- zaoberá sa problémami psychickej záťaže učiteľov, stresu a možnosťami ich prekonávania (aplikáciou autogénnych tréningov, antistresových programov, racionálnou zmenou organizácie pracovného času a pod.),
- poskytuje učiteľom poradenské služby v oblasti ich profesijného alebo osobnostného rozvoja,
- v rámci svojich možností pomáha pri riešení medziľudských vzťahov v škole a pri optimalizácii sociálnej klímy v škole,
- predkladá návrhy a podnety orientované na zlepšenie fungovania školy alebo školského zariadenia,
- na požiadanie a v rámci svojej kompetencie môže poskytovať aj iné expertízne služby.

Z naznačeného teda vyplýva, že koncepcia práce školského psychológa je aktualizovaná a reaguje na aktuálne požiadavky súčasnej transformujúcej sa školy. Veľmi efektívne môže prispieť i pri vypracovávaní školského kurikula, ktoré robí mnohým učiteľom problémy.

Posledný dokument, ktorý upozorňuje na funkciu školského psychológa sú **pedagogicko-organizačné pokyny MŠ SR**, v ktorých sa v posledných rokoch každoročne odporúča vytvárať miesta školských psychológov v súlade s hore uvedeným zákonom a vyhláškou MŠ, najmä v záujme humanizácie škôl, optimalizácie psychického vývinu žiakov a pomoci učiteľom pri zvládaní nárokov na edukačný proces.

Posledné roky nás presvedčajú o tom, že dnešná škola má čím ďalej tým viac potrebu školského psychológa a svedčia o tom aj výsledky prieskumov (M. Valihorová, S. Kariková, 1998). Školy totiž zápasia s narastajúcimi problémami a poruchami žiakov v učení a v správaní, s vážnymi negatívnymi javmi akými sú násilie na školách, delikvencia a kriminalita mladistvých, drogová závislosť, ale aj apatia žiakov, ich výrazná rezignácia, demotivovanosť, depresie, nezáujem a i. Učitelia i rodičia sú v riešení týchto problémov často bezradní a očakávajú pomoc odborníkov.

